

οριζόντων» των Δημοκρατικών στις ΗΠΑ, που συνηγορούν υπέρ της παγκοσμιοποίησης, του κοσμοπολιτισμού, της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων χωριστών ομάδων που αξίζουν την κριτική ή ενεργητική στήριξη της Αριστεράς, εν είδει ενός νέου «αντιφασιστικού λαϊκού μετώπου». Η προσέγγιση του συγγραφέα συγκρούεται με την ανάλυση αυτή. Έτσι, επισημαίνεται το κοινό υπόβαθρο των υπαρκτών αυτών διαφορών και τάσεων της αστικής πολιτικής, που συνιστούν η νεοφιλελεύθερη διαχείριση, η καπιταλιστική ανασυγκρότηση, αλλά και η σύγχρονη απειλή του πολέμου που γεννούν πρωτίστως ισχυρές καπιταλιστικές χώρες όπως οι ΗΠΑ.

Μια δεύτερη εκδοχή αυτής της απολυτοποίησης αποτελεί η αντιστροφή της προηγούμενης. Σύμφωνα με αυτήν, οι νίκες Τραμπ, Τζόνσον, Σαλβίνι ή η άνοδος της AFD στη Γερμανία αποτελούν εν δυνάμει προοδευτικά φαινόμενα καθώς συνιστούν ήττα του νεοφιλελευθερισμού και της παγκοσμιοποίησης. Η

προσέγγιση αυτή γίνεται ακόμη πιο επικίνδυνη σε χώρες όπως η Ελλάδα, καθώς συνήθως συνδυάζεται με υπόκλιση στην εθνικιστική ρητορική της αστικής τάξης σε κρίσιμα ζητήματα όπως το προσφυγικό, τον ανταγωνισμό Ελλάδας-Τουρκίας και άλλα.

Στην κατακλείδα του βιβλίου επισημαίνεται η συμβολή του «φαινομένου Τραμπ» στην ιδιότυπη νομιμοποίηση και ριζοσπαστικοποίηση της πολιτικής συζήτησης και δράσης στις ΗΠΑ. Πράγματι, η άνοδος και η ωμότητα του ρατσιστικού, ξενοφοβικού, σεξιστικού λόγου αφύπνισε ταυτόχρονα μαζικά κινήματα και έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη πολιτικής δράσης, αλλά και πολιτικής θεωρητικής συζήτησης. Ταυτόχρονα, ανέδειξε τα πολιτικά και θεωρητικά τους όρια, καθώς συνήθως εγκλωβίζονται στο πλαίσιο της ατζέντας και των διαφορών μεταξύ των αστικών πολιτικών δυνάμεων, χωρίς αυτό να περιορίζει τη σημασία τους και τη θετική πρόκληση που συνιστούν. **T**

Από την επανάσταση στην αστική παλιννόστηση

γράφει ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ

Το κράτος στην Κίνα 1949-2019

Δημήτρης Καλτσώνης
Εκδ. Τόπος: Αθήνα

Η σύγχρονη Κίνα είναι αναμφισβήτητα η ανερχόμενη οικονομική και γεωστρατηγική υπερδύναμη. Αυτονόητη, λοιπόν, ανάγκη αποτελεί η μελέτη της εξέλιξης της σύγ-

χρονης Κίνας απ' τη νικηφόρα σοσιαλιστική επανάσταση ως τη μετεξέλιξή της σε σύγχρονη ιμπεριαλιστική δύναμη. Στη μελέτη του Δημήτρη Καλτσώνης επιχειρείται η ανάδειξη και ανάλυση του κοινωνικού χαρακτήρα της κρατικής εξουσίας στην Κίνα, αλλά και της εξελισσόμενης οικονομικής βάσης και της διαλεκτικής σχέσης της με το κράτος. Η μελέτη συνοψίζεται σε τέσσερα θεμελιώδη ερωτήματα: Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά της κρατικής εξουσίας που δημιουργήθηκε ως αποτέ-

λεσμα της επανάστασης που ολοκληρώθηκε το 1949; Πώς μετεξελίχθηκε το κράτος; Ποιοι παράγοντες επέδρασαν και σε ποια κατεύθυνση; Τι είναι σήμερα το κινέζικο κράτος;

Η μελέτη του κρατικού φαινομένου στην Κίνα απ' τον συγγραφέα βασίστηκε σε σημαντικό βαθμό στη μελέτη των Συνταγμάτων της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, αφού κάθε Σύνταγμα αντικατοπτρίζει σε σημαντικό βαθμό τις κυρίαρχες οικονομικές και πολιτικές σχέσεις. Διακρίνονται τέσσερις σημαντικές περιοδοί στην εξέλιξη του κράτους μετά την επικράτηση της επανάστασης. Η πρώτη ξεκίνησε απ' το 1949 και ολοκληρώθηκε περίπου το 1958, όταν άρχισε η παρακώδης περίοδος με το «Μεγάλο Άλμα Μπροστά», που έκλεισε με την «Πολιτιστική Επανάσταση» και τον θάνατο του Μάο (1978). Η τρίτη περίοδος ξεκίνησε απ' το 1978 και διήρκεσε μέχρι το 1993. Ακολούθησε μέχρι σήμερα η τέταρτη περίοδος, της οποίας κυρίαρχο χαρακτηριστικό είναι η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς.

Στο πρώτο στάδιο το κόμμα προσδιόριζε την επανάσταση ως λαϊκή, δημοκρατική, αντιφεουδαρχική, αντιιμπεριαλιστική. Σύμφωνα μ' αυτό τον χαρακτήρα στόχος της επανάστασης ήταν η εγκαθίδρυση ενός λαϊκοδημοκρατικού κράτους, με ομοιότητες προς τις λαϊκές δημοκρατίες της μεταπολεμικής Ανατολικής Ευρώπης. Αυτό το καθεστώς με την επωνυμία Νέα Δημοκρατία ήταν ένας τύπος μεταβατικού κράτους, που εξέφραζε τη συμμαχία και την εξουσία των τάξεων που συμμετείχαν στην επανάσταση και καθιέρωνε τον πολυκομματισμό. Δημιουργήθηκαν όργανα εξουσίας τύπου Παρισινής Κομμούνας ή τύπου σοβιέτ. Τα όργανα αυτά διέπονταν απ' τις αρχές της αιρετότητας, ανακλιτότητας, εναλλαγής στις υπεύθυνες θέσεις και λογοδοσίας των αξιωματούχων. Στην πράξη όμως αυτές οι θεμελιακές αρχές παρουσίασαν σοβαρά προβλήματα στην εφαρμογή τους με την εμφάνιση και ισχυροποίηση του γραφειοκρατικού φαινομένου. Απ' τα τέλη της δεκαετίας του 1950 η βαθμιαία αφυδάτωση της δημοκρατίας οδήγησε σε αποφάσεις της κομματικής και κρατικής ηγεσίας χωρίς τη συναίνεση του λαού. Οι σημαντικότερες αποφάσεις για το Μεγάλο Άλμα και τις λαϊκές κομμούνες ελήφθησαν, χωρίς να συζητηθούν στη Λαϊκή Εθνοσυνέλευση. Ο βουλευσιαρχικός χαρακτήρας τους οδήγησε στην αποτυχία τους. Αυτές οι δυσλειτουργίες προκάλεσαν έντονη διαπά-

λη στο εσωτερικό της ηγεσίας του κόμματος. Οι αντιπαραθέσεις οδήγησαν στην «Προλεταριακή Πολιτιστική Επανάσταση». Η Πολιτιστική Επανάσταση υπό την καθοδήγηση του Μάο οδήγησε στην κατάργηση της Λαϊκής Εθνοσυνέλευσης, των άλλων αντιπροσωπευτικών σωμάτων και του Συντάγματος. Το νέο Σύνταγμα εγκαθίδρυσε ένα σύστημα εξουσίας υπό την άμεση κηδεμονία του ΚΚ Κίνας και του Μάο Τσε Τουνγκ προσωπικά. Η ενεργοποίηση του λαϊκού παράγοντα για την πάταξη των φαινομένων γραφειοκρατίας και διαφθοράς δεν μπορούσε, ωστόσο, να γίνει με την κατάργηση των οργάνων λαϊκής εξουσίας, αλλά, αντίθετα, με την ενδυνάμυσή τους, ούτε με την ακραία βία των Ερυθροφρουρών κατά των εσωκομματικών αντιπάλων του Μάο.

Ο θάνατος του Μάο το 1976 δρομολόγησε αποφασιστικές εξελίξεις στο ΚΚ Κίνας και στο πολιτικό σύστημα. Τα επόμενα χρόνια σηματοδεύτηκαν από έντονη διαπάλη ανάμεσα στη εξασθενημένη πτέρυγα των ριζοσπαστών και στους μεταρρυθμιστές που ήθελαν αποκατάσταση της νομιμότητας και έμφαση στην οικονομία. Με το νέο Σύνταγμα του 1982, παρά τις κάποιες βελτιώσεις, περιορισμένες παρέμειναν οι πολιτικές δυνατότητες των λαϊκών στρωμάτων. Στην περίοδο μετά το 1978 το κράτος προχώρησε στη λήψη μέτρων που ενίσχυσαν σοβαρά τον ρόλο της αγοράς στην οικονομική ανάπτυξη. Στη δεκαετία του 1990 η στροφή αυτή ολοκληρώθηκε στην κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη της Κίνας. Η ηγετική γραφειοκρατία είχε συσσωρεύσει πρόνομια, πλούτο και χρήμα, που δεν μπορούσε ν' αξιοποιηθεί στο πλαίσιο της σοσιαλιστικής οικονομίας. Υιοθετήθηκε η εισαγωγή της αγοράς ως ρυθμιστής της οικονομίας, ενώ εγκαταλείφθηκε το σύστημα του καθολικού σχεδιασμού και προχώρησαν ραγδαία οι ιδιωτικοποιήσεις. Ο κρατικός τομέας ωστόσο διατήρησε το 1/3 της βιομηχανικής παραγωγής, ιδίως στους στρατηγικούς τομείς της οικονομίας. Ιδιορρυθμία της καπιταλιστικής πλέον οικονομίας της Κίνας αποτελεί ο καθοδηγητικός μέσω σχεδίου ρόλος του κράτους στην καπιταλιστική οικονομία. Αυτή η ιστορική ιδιομορφία έχει διαμορφώσει μια *suī generis* καπιταλιστική οικονομία στον σύγχρονο ολοκληρωτικό καπιταλισμό.

Από την κατάκτηση της εξουσίας άρχισε να συντελείται βαθμιαία η διαδικασία κοινωνικής και πολιτικής διαφοροποίησης της

κομματικής και κρατικής κορυφής απ' την κοινωνική βάση, όπως, με τις όποιες διαφοροποιήσεις, συνέβη και στις άλλες χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, με αποτέλεσμα την οικειοποίηση όλο και περισσότερο του μονοπωλίου των αποφάσεων και την προνομιακή ιδιοποίηση πλούτου απ' τη γραφειοκρατία, με κριτήριο την ισχύ και όχι την «εργασία». Απ' τις αρχές όμως της δεκαετίας του 1990 η ηγετική κρατική γραφειοκρατία της Κίνας, που σχεδόν ταυτίζεται και ελέγχεται από την κομματική ηγετική γραφειοκρατία, εκκωρει μαζικά τις κρατικές επιχειρήσεις σε ανώτερα κομματικά στελέχη, σε συγγενείς τους ή σε ιδιώτες εμπιστοσύνης της γραφειοκρατίας. Έτσι, διαμορφώνεται μια «κρατικογενής» νέα αστική τάξη όχι απλώς διαπλεκόμενη με την κρατική κορυφή, αλλά και σε μεγάλο βαθμό ταυτιζόμενη μ' αυτήν, λόγω του μεγάλου αριθμού καπιταλιστών που ταυτόχρονα είναι και στελέχη του κόμματος ή προέρχονται απ' αυτό. Άρα, στην Κίνα εμφανίζεται σε μείζονα βαθμό το φαινόμενο της μείωσης της σχετικής αυτοτέλειας και της μεγαλύτερης υποταγής του κράτους στα μονοπώλια. Αυτή η εξέλιξη προσδιορίζει την πολιτική καταπίεση των εργαζόμενων μαζών στην κινέζικη κοινωνία. Η καταπίεση και εκμετάλλευση των μαζών εντείνεται και απ' την απουσία αστικοδημοκρατικών θεσμών, ελευθεροτυπίας, εργατικών δικαιωμάτων σε αντίθεση με τις αστικές δημοκρατίες της Δύσης, που παρά τον εντεινόμενο αυταρχισμό τους, διατηρούν ένα αστικοδημοκρατικό κέλυφος. Η μετεξέλιξη του ΚΚ Κίνας από ταξική άποψη σε ιδιότυπο κόμμα μιας νεοπαγούς αστικής τάξης οδηγεί μελετητές στην πρόβλεψη ότι το ΚΚ Κίνας θα μετατραπεί και τυπικά/θεσμικά σε αστικό κόμμα με ανάλογη μετονομασία (σοσιαλιστικό, προοδευτικό, λαϊκό κ.ο.κ.).

Ο συγγραφέας εδράζει σε σημαντικό βαθμό τη μελέτη της εξέλιξης του κράτους στη μελέτη της αποτύπωσης αυτών των εξελίξεων και στο Σύνταγμα. Αυτό συνέβη προφανώς και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν η ριζική στροφή στην οικονομία της Κίνας εκφράστηκε και στο δίκαιό της.

Για να γίνουν αποδεκτές και να εδραιωθούν στη συνείδηση και στη δράση των πολιτών αυτές οι ανατροπές στην οικονομία και την πολιτική, ήταν απαραίτητο να καταχωρηθούν αυτές στη συνείδηση των εργαζομένων ως νόμιμες, υποχρεωτικές και αναγκαίες.

Παράλληλα, η ίδια η οικονομία της αγοράς για την εύρυθμη λειτουργία της έχει ανάγκη από νομικές ρυθμίσεις συμβατές με τις νέες καπιταλιστικές σχέσεις. Ιδιουτυπία της Κίνας αποτελεί και το γεγονός ότι για την ψήφιση, επεξεργασία και εφαρμογή των νόμων δεν εντέλλονται εκλεγμένα όργανα, όπως η κυβέρνηση, το κοινοβούλιο και, έμμεσα, η δικαιοσύνη. Απεναντίας, το νέο νομικό σύστημα επεξεργάστηκε και έθεσε σε άμεση εφαρμογή το κυβερνών ΚΚ Κίνας. Αυτό συνεπαγόταν υπερσυγκέντρωση της εξουσίας, νέας ολοκληρωτικής μορφής, στο κυβερνών ΚΚ Κίνας, αστικοποιημένο πλέον από ταξική άποψη.

Επιπλέον, το νομικό οικοδόμημα που δημιουργήθηκε απ' τη δεκαετία του 1990 δανείστηκε πολλά στοιχεία του δυτικού δικαίου. Η διαδικασία αυτή δεν είναι παράδοση, αλλά αντανάκλα της ριζικής αλλαγής της οικονομίας, που αντανάκλαται και στο εποικοδόμημα. Η εισαγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής φυσικό ήταν να ρυθμιστεί σε μεγάλο βαθμό με πολλά στοιχεία δυτικού (καπιταλιστικού) δικαίου. Απ' την αρχή της δεκαετίας του 1990 η αχαλίνωτη δραστηριότητα της νέας αστικής τάξης της Κίνας και η πολιτική προσέλκυσης ξένου κεφαλαίου επέβαλε την αναθεώρηση του Σύνταγματος και τον περιορισμό των υπερεξουσιών της κρατικής γραφειοκρατίας υπέρ του κεφαλαίου.